

Лихова С.Я.,

завідувач кафедри кримінального права і процесу Навчально-наукового Юридичного інституту Національного авіаційного університету, доктор юридичних наук, професор

Проблемні питання щодо застосування основоположних принципів європейської кримінальної політики

Основні принципи кримінально-правової політики (вимога захисту законних інтересів, принцип необхідності, принцип провини, принцип законності, принцип субсидіарності, принцип узгодженості) проголошуються директивними щодо майбутніх правових актів, прийнятих або запланованих європейськими органами і можуть бути втілені у їхніх текстах.

Низка законодавчих актів, безумовно, задовольняє потребу у захисті законних інтересів особи. Але окремі нормативні акти, в даному випадку йдеться про окремі рамкові рішення ЄС містять положення, які, по-перше, не можна визнати доскональними, по-друге, такими, що цілком відповідають вказаним вище принципам європейської кримінальної політики.

Зокрема, Рамкове рішення про боротьбу із організованою злочинністю зобов'язує держави-учасниці ЄС, встановити кримінальну відповідальність за участь у злочинній організації, або ж за англосаксонською моделлю – за «змову про угоду щодо виконання дій, які призводять до вчинення (певного) злочину». Але інтереси, яким можуть зашкодити подібні дії, тобто інтереси, що підлягають захисту, все ж залишаються, коли йдеться про їхню дефініцію, визначеними не достатньо чітко. Вчинені злочини мають бути санкціонованими на строк позбавлення волі не менше чотирьох років. Але Рамкове рішення не уточнює, про які саме злочини йдеться. Єдиним орієнтиром є вказівка, що члени злочинної організації повинні керуватися бажанням отримати внаслідок своєї злочинної діяльності прямо або опосередковано матеріальну вигоду. Проте ця вказівка стосується мотивів, а не інтересу того, хто вчиняє злочин. Таким чином, мета цієї норми сформульована не досить конкретно (окрім загального заклик до боротьби із організованою злочинністю). Держави-учасниці ЄС мають точно знати, проти чого мають бути застосовані кримінально-правові репресії, із чим конкретно вони мають боротися. Ця неясність не узгоджується із принципом належного управління.

Також, окремі Рамкові рішення ЄС не відповідають принципу законності. Кримінальне законодавство правової держави неминуче ґрунтується на принципі законності. Вимога законності у європейському сенсі цього слова означає, що кожна людина повинна бути взмозі передбачити, які її дії можуть привести до кримінальної відповідальності. Для цього необхідно, щоб текст був зрозумілим і закон повинен «говорити сам за себе». Об'єктивні і суб'єктивні умови кримінальної відповідальності, як і покарання, у всіх випадках мають бути передбачуваними. Хоча здійснення цієї компетенції у кримінальній юрисдикції ЄС вимагає надання державам-учасницям певної свободи оцінювання, що знаходить вираз у деяких розбіжностях при розробці європейських правових актів. Необхідність чітких та точних обвинувачень є важливою в ролі загального принципу права ЄС і відіграє центральну роль у процесі формування права у будь-якій правовій державі. Чим більш лімітованим є поле свободи вибору та розсуду, що надається різним країнам, тим чіткішими та яснішими мають бути формулювання у тексті європейського акту. Якщо європейський акт спрямований на стандартизацію європейського кримінального права, тобто кримінальних законів, він повинен відповідати вимогам чітких і конкретних обвинувачень. Ця вимога ясності і точності необхідна у разі, коли розпорядження, яке вимагає застосування кримінальних санкцій, посиляється на інші європейські тексти, так щоб самі держави-учасниці могли внести європейський акт до власної законодавчої бази.

Принцип вини також викликає певні міркування у зв'язку із аналізом деяких нормативних актів ЄС. Наприклад, встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб несумісне із принципом особистої відповідальності, що лежить в основі доктрини та кримінального законодавства окремих країн. Саме тому слід позитивно оцінити той факт, що всі рамкові рішення, які вимагають встановити кримінальну відповідальність юридичних осіб, прямо дозволяються державам самостійно обирати вид санкцій. Таке обережне ставлення до правової політики держав-учасниць як дійсних, так і майбутніх, має бути збережене і надалі.

Необхідно відзначити ретельність європейських органів щодо розробки законодавства, спрямованого на гармонізацію європейського законодавства із законодавством держав-учасниць Європейського Союзу.

Свідченням цього є Рамкове рішення про боротьбу із торгівлею людьми. Хоча, текст цього нормативного акту (як і протокол ООН із цього питання) містить термінологічний зворот «зловживання владою або використання вразливого становища» і зміст терміну «зловживання» слід, на нашу думку, конкретизувати. Питання про досягнення бажаної ясності та точності формулювань мають стати предметом обговорення. Але у будь-якому разі слід підкреслити, що зусилля європейського законодавця заслуговують на позитивну оцінку.

Окремі юридичні акти ЄС передбачають однакові максимальні строки позбавлення волі за діяння, соціальне сприйняття яких є неоднаковим. Так, Рамкове рішення про боротьбу із торгівлею людьми передбачає мінімальний строк позбавлення волі на вісім років, а це діяння створює загрозу здоров'ю і життю людини. І такий же мінімальний термін покарання передбачений у Рамковому рішенні про посилення кримінальних та інших санкцій щодо захисту від підробки євро, за виробництво чи підробку грошових одиниць. Ці приклади свідчать, що ЄС не бере до уваги на момент прийняття нового рамкового рішення, репресивні заходи, що були передбачені в інших актах.

Як свідчать наведені приклади, втручання європейського законодавства в національні правові системи лише частково пояснюється неприйнятними або дискусійними питаннями. Необхідно констатувати, що дедалі частіше проявляються тенденції застосування кримінального права для захисту нечітко визначених інтересів.